

L-UNIVERSITÀ TA' MALTA
IL-FAKULTÀ TAL-ARTI
IL-KORS TAL-QARI TAL-PROVI BIL-MALTI 2012-13
MAL 1030 Ir-Regoli tal-Kitba Maltija fil-Prattika 1

Il-Ġimgħa 8 ta' Ġunju 2013 (18:00 – 20:00)

NOTA: F'dan l-eżami l-istudenti ma jistgħux jużaw kotba.

Wieġeb iż-żewġ taqsimiet.

- A.** Sib l-iżbalji ortografici f'dawn it-tliet siltiet, hożż sing taħthom u kkoreġihom billi tikteb il-kelma shiha fil-verżjoni t-tajba bl-aħmar fl-ispazju ta' fuqhom.

[90 marka]

Silta A	Għajnejn Imberrqin
----------------	---------------------------

Dik il-lejla, Carlo Merlini, perit **famuż**, kien waħdu d-dar. Minn xi żmien 'l hawn ma **linux** **ihalluh** waħdu, u għalhekk tgħidx kemm hass ruħu ferħan li reġa' kiseb il-libertà, li għalih kienet ukoll tfigħer il-fejqa jew, għandu mnejn aħjar, żball tat-tabib. Niesu, taħt skuża jew oħra, qatt ma kienu hallewh waħdu d-dar minn dakinhar li kellu l-ewwel attakk li, kif qalu t-tobba, kien juri l-ewwel sintomi ta' marda serja. Imma kienu għaddew xi xhur mingħajr ma reġa' tah attakk ieħor, u sew huwa u sew niesu kienu ġa bdew jaħsbu hażin fuq dak li kien qalilhom it-tabib. Tant hu **minnu** illi ibnu reġa' mar l-università li kienet tinsab f'belt 'il bogħod, u martu u bintu dik il-lejla kienu haġu t-tnejn u marru ċ-ċinema. Kollox kien jidher li reġa' ġie għan-normal.

Għalhekk, **dakinhar** filgħaxija, Carlo sab ruħu waħdu **d**-dar. L-ewwel darba, waħdu, **billejl** f'dawn l-aħħar sitt xhur, u mingħajr ebda hsieb ta' **inkwiet**, l-istess bħal qabel ma marad, u l-istess bħal qabel ma missitu l-marda, ried li dakinhar filgħaxija jgħaddih fl-istudju jahdem. Fetaħ armarju kbir, li tista' tgħid kien jiksi faċċata shiha tal-istudju, silet xi karti, **qegħidhom** fuq l-iskrivanija, u beda jagħmel il-kalkoli, jieħu qisien, iqabbel daqsijiet, isewwi u jinnota. Quddiemu kellu pjanta ta' skola tal-Gvern li kien hareġ konkors għaliha xi xahar

qabel. Kien qed jiehu din il-biċċa xogħol b' **serjeta** kbira għax kellu xewqa kbira li tingħazel il-pjanta tiegħu.

Qagħad hekk xi siegħa **medhi** fuq dan ix-xogħol, u tghidx kemm hass ruħu ferħan, **imfejjaq** għalkollox. Imbagħad haseb li aħjar jistrieħ ftit u jpejjep sigarett, id-**disa'** wiehed ta' dakinhar. Biex ma jpejjipx iżzejjed, mhux aktar mill-ghaxar sigaretti li kien qallu t-tabib, kien halla apposta l-pakkett tas-sigaretti fil-kamra l-oħra, li kienet il-kamra tiegħu tas-sodda. Mill-istudju hareġ fil-kuritur ċkejken mudlam, mingħajr ma xegħel id-dawl kif kien soltu jagħmel, billi s-swiċċ tal-kamra kien hdejn il-bieb fin-naħa tax-xellug kif tidhol. Izda kif **refa' jdejh** għal fuq is-swiċċ hass daqqa qawwija fuq driegħu li għatbitlu nofs ġismu, u quddiemu ra, ftit bogħod minnu, dawl aħmar qawwi, u f'dak id-dawl wiċċ li ma kienx jafu qed **jitbissimlu** u **jghajbu**. Bil-biża' hass il-forzi jonqsulu u waqa' fl-art għal **dahru** bħal wiehed milqut minn sajjetta. Hekk sabuh martu u bintu meta, fit-tard sewwa reggħu lura d-dar: mixħut mal-art, wiċċu 'l fuq b'dawk l-ghajnejn imberrqin mimlijin biża'.

Tabilhaqq ma kien qala' ebda daqqa fuq driegħu, ma kien ra ebda dawl fil-kamra u ebda wiċċ jidhaklu. Carlo ma kienx ġralu haġa oħra ħlief li tah attakk ta' emorraġija ċerebrali. Is-**sensazzjoni** tad-daqqa fuq driegħu hassha **mal**-attakk li tah għal għarrieda, u l-impressjoni tad-dawl minħabba li nfethitlu arterja. L-impressjonijiet l-oħra ħolqithomlu l-**immaginazzjoni** qabel ma ntfiet għalkollox.

Meta, wara ċ-ċinema, martu u bintu daħlu mill-ġdid id-dar, xi ftit fuq ix-xwiek, lemħu d-dawl **mixgħul** fl-istudju, u kull ansjeta li kellhom marret. Biex aktar jagħtuh l-impressjoni li huwa kien fieq għalkollox u li ma kienx hemm għalfejn **joqgħod** jinkwieta aktar, **xhin** waslu ma **sejhulux** mill-ewwel. Kien biss wara xi minuta jew tnejn **li t**-tifla sejhet lil missierha u **fittxet** li lehenha tagħmlu kalm kemm tista'. Imma ma kellha ebda twegiba. L-omm fil-pront qabadha biża' kbir u għajtet imwerwra lil żewġha.

L-omm u l-bint ħarsu mibluġhin f'wiċċ xulxin, sofor lellux, u bla kliem xejn telgħu jiġru fuq fl-istudju. Kollox kien bl-ordni imma l-kamra kienet vojta. Hargu **mbezzgħin** mill-istudju, xegħlu d-dawl tal-kuritur u marru fil-kamra l-oħra. Baqgħu **mkexkxin** bid-dehra

li raw quddiemhom. Ma felhux jirkellmu. Harsu lejn xulxin, imma **xufftejh**om triegħdu mingħajr ma lissnu ebda kelma. Ma **ridux** jemmnu x-xena li kienu qegħdin jaraw quddiem għajnejhom; xtaqu li kienet biss holma.

Imbagħad ċemplu minnufih lit-tabib tal-familja li ġie f'kemm trodd salib. Il-mewt, qal, kienet kawża ta' emorragija ċerebrali. Imma ma setax ifissrilhom liż-żewġ nisa għaliex Carlo nstab b'għajnejh imberrqin mimlijin biża'. Għalkemm ebda oġġett ma kien naqas, u d-dar **kollha** kienet bl-ordni kif hallewha huma, u ma kien jidher ebda sinjal ta' ġlied, għall-ewwel iż-żewġ nisa kienu għamli hsieb isejhu l-pulizija, imma t-tabib **ipperswadihom** li ma kienx hemm għalfejn. U hadd qatt ma seta' jikxef is-sigriet ta' dawg l-għajnejn imberrqin mimlijin biża'.

(Adattata minn kitba ta' Ġużè Chetcuti f' *Antoloġija ta' Proża Maltija*)

Silta B

Talbiet lill-Kummissarju tat-Tfal

Fl-2010 l-Uffiċċju tal-Kummissarju għat-Tfal **irċieva** 180 ilment jew talba għall-għajnuna. In-numru ta' lmenti/talbiet li tressqu żdied b'mod sostanzjali matul l-aħħar sena, b'mod partikolari minhabba ż-żieda fl-għarfien tal-irwol tal-Kummissarju għat-Tfal u l-introduzzjoni tas-sit elettroniku. Is-sit innifsu ammonta għal 20% tan-numru ta' lmenti/talbiet li tressqu matul din l-aħħar sena. Għalhekk, is-sit jikkontribwixxi b'mod sinifikanti biex ix-xogħol tal-Uffiċċju jsir aktar **aċċessibbli** għat-tfal. Kultant, is-sit jintuża wkoll biex isiru **rakkomandazzjonijiet** lill-Kummissarju dwar punti differenti. Dawn jintlaqgħu **wkoll** u jiġu kkunsidrati mill-Uffiċċju.

Hafna drabi l-ilmenti/talbiet għall-għajnuna li **rċieva** l-Uffiċċju saru **mill-**ġenituri. Madankollu ċerti każijiet jingiebu wkoll għall-attenzjoni tagħna minn persuni professjonisti li jaħdmu fil-qasam, **bħalma** huma għalliema, ħaddiema soċjali, infermiera u qwiebel, avukati u qassisin. Is-sindki, il-kunsilliera lokali u ġirien ukoll għamli kuntatt mal-Uffiċċju, u **enfasizzaw** ċerti

problemi li huma josservaw. L-ilmenti/talbiet għall-għajnuna huma **kklassifikati** taħt sitt kategoriji **wesgħin**: il-familja, l-edukazzjoni, il-qorti, l-isports, il-kultura, u l-abbuż.

IL-FAMILJA

Il-maġġoranza tal-ilmenti li tressqu rigward il-familja ġew minn ġenituri jew **minn** membri oħra tal-familja u kienu jinvolve każijiet ta' separazzjoni, b'mod partikolari fejn tidhol il-kura u l-kustodja tat-tfal. F'każijiet bħal dawn, kien hemm tħassib dwar il-benesseri tat-tfal, b'mod partikolari meta l-ġenituri **jgħaddu lil** uliedhom minn trawma bla bżonn u jpoġġuhom fiċ-ċentru tat-**tilwim** tagħhom. Meta jitqies li hemm bżonn, dan l-**Uffiċċju** jagħmel kuntatt mal-Aġenzija Appoġġ.

Filwaqt li l-Uffiċċju tal-Kummissarju għat-Tfal ma għandux is-**setgħa** legali li jintervjeni f'każijiet li jkunu għadhom *sub judice*, xorta waħda jkun interessat li jkun jaf minn **xiex** ikunu għaddejjin it-tfal u l-ġenituri. B'hekk ikollna l-**opportunità** li nkunu nafu l-esperjenzi li minnhom ikunu għaddejjin in-nies, u dan **jgħinna** nwasslu t-tħassib tagħhom lill-Awtoritajiet konċernati u flimkien insibu **soluzzjonijiet** li jagħmlu differenza fil-ħajja tal-familja.

Il-Kummissarju għat-Tfal tibqa' **kkonċernata** għal dawk it-tfal li jkunu fiċ-ċentru ta' tilwim familjari fejn it-tfal **jintużaw bħal** ballun bejniethom meta dawn huma l-persuni li suppost **qegħdin** hemm biex **jiproteġu** u jaħdmu fl-aħjar interess tagħhom. Xi kultant l-ilmenti jaslu wkoll mingħand ġenituri li jkunu kkonċernati dwar kunflitti regolari fid-dar **mal**-ulied adolexxenti tagħhom. Fejn kien possibbli dawn il-każijiet ġew riferuti lil professjonisti **mħarrġa** u lil dawk li jipprovdu servizzi speċifiċi, inklużi klassijiet ta' ħiliet għall-ġenituri.

L-EDUKAZZJONI

L-ilmenti/talbiet għall-għajnuna li tressqu kienu **jitrattaw** numru ta' kwistjonijiet differenti f'dan is-settur. Dawn kienu jinkludu problemi dwar il-ġbir

kmieni ħafna mit-trasport tal-iskola, l-attitudni tax-xufiera tat-trasport tal-iskola, l-**imgiba** ħażina tat-tfal waqt li jkunu l-iskola, każijiet ta' bullying, in-nuqqas ta' faċilitajiet **rikreattivi**, u **homework** eċċessiv, iżda ma **kinux** limitati għalihom.

Fejn kien xieraq, dawn il-kwistjonijiet **tqajmu** mal-awtoritajiet kompetenti fi ħdan id-Direttorati tal-Edukazzjoni biex tinbeda **investigazzjoni**. L-Uffiċċju tal-Kummissarju għat-Tfal ħa wkoll l-opportunità li jirreferi lil xi ġenituri għand is-servizzi ta' appoġġ rilevanti stabbiliti diġà fi ħdan id-Direttorati tal-Edukazzjoni.

L-ilmenti u t-tħassib li jitqajmu mit-tfal/il-ġenituri ħafna drabi jistgħu **jwittu** t-triq għal xogħol kollaborattiv bejn l-**entitajiet**. L-Uffiċċju tal-**Kummissarju** għat-Tfal flimkien ma' Transport Malta huma fil-proċess li jabbozzaw **sett** ta' linji gwida dwar it-trasport tal-iskejjel għall-operaturi, **ix-xufiera**, l-istudenti, il-ġenituri u l-iskejjel. Dan l-abbozz se jkun miftuħ għall-konsultazzjoni mal-partijiet kollha konċernati.

(Adattata mis-sit elettroniku tal-Kummissarju għat-Tfal)

Silta Ċ	L-Arkett
----------------	-----------------

Jiena verament inħossni **xxurtjat** li kelli trobbija mill-aqwa. L-**għeżież** missieri u omni rabbewni b'doża bbilanċjata ta' mħabba u dixxiplina, u tawni l-prinċipji sodi li bihom illum **irnexxieli** nsir raġel u qed nipprova nagħti l-aqwa kontribut lis-soċjetà. Fi tfuliti tant grawli affarijiet sbieħ li **impossibbli nsemmihom** kollha, imma l-isbaħ ħaġa li għatli kienet ċertament meta z-ziju Tumas, li kien iherfel ix-xarabanks, kien **laqqagħni** mal-arti tal-arkett. Waħda mid-drawwiet ta' tfuliti, li bqajt ngħożż sal-ġurnata tal-lum, hija dik li nitlob għall-mejtin tiegħi. Għandi lista twila għmielha, għax magħhom ninkludi wkoll ħbieb, ġirien, kollegi u dawk kollha li kienu għaliġa ta' **ispirazzjoni**. Wara r-rekjemeterni għal ruħ missieri u omni,

minnufih niftakar fiz-ziju Tumas. Li ma kienx hu għaliġa, kieku forsi l-arkett ma daħalx f'ħajti u kont inkun qisni ġejt fid-dinja għalxejn.

Il-bičċa kienet hekk: iz-ziju Tumas ma kellux tfal u jien kont in-neputi favorit tiegħu. Kien jarani intelligenti, bil-għaqal u dejjem meqjus fi kliemi. Biex tkompli **tagħqad**, iz-ziju romol kmieni u ta' bniedem għaqli li kien, qatt **ma** reġa' ħares lejn nisa. Ħajtu **ddedikaha** għat-tberfil tat-trakkijiet u l-armar tal-festi. Ma kienx joqgħod wisq 'il bogħod minna u kont **qattajt** ma nafx **kemm-il** sena mmur miegħu kuljum. Kont nogħxa narah **jiddisinja** l-abbozzi għall-pavaljuni u l-bandalori. Meta għaddejt **għal**-Liċeo, iz-ziju Tumas kien tani rigal speċjali: sett tal-arkett! Ngħid is-sewwa, ma kontx naf x'inhu. Qatt kont għadni ma rajt lil hadd jużah.

"Issa wara li ilek tant xhur tkisser moħħok fuq il-kotba," kien qalli z-ziju, "għandek bżonn **isserrah** il-menti tiegħek fuq xi ħaġa differenti. Għas-sajf nibda ngħallmek l-arkett!"

U dik kienet iż-żerriegħa li llum kibret f'siġra ġganteska, tat il-frott u **minnha** xxettlu oħrajn li nfirxu f'foresta sħiħa. Dak id-**daqsxejn** ta' sett li **tani** z-ziju Tumas kien jikkonsisti biss f'ark, pakkett lami rqaq, fisfisell ċkejken, lima żgħira, żewġ folji **sandpaper**, **G-clamp** u njama b'għamla ta' V **maqtugħa** ġo fiha, li skont iz-ziju kienu **jsejħulha** *l-mejda*. Kollox ċkejken qisu tal-pupa, imma fl-istess ħin kollox kien "tal-kbar". Bis-sabar tipiku tiegħu, iz-ziju Tumas kien qagħad jurini kif minn fuq il-karta **nittrasferixxi** d-disinn għal fuq it-three-ply. Qagħad jurini kif inżomm l-ark, kif nagħti daqqiet sodi 'l fuq u 'l isfel bla ma **nagħfas** iżzejjed. Għall-ewwel ma nafx kemm-il lama kissirt ... u jien kont ninkiser aktar minnha! Imma z-ziju kien jinfexx jidħak u minnufih inewwilli lama ġdida. **Bilfors** li, bla ma kont naf, ġo fija **diġà** kelli moħbija ż-żerriegħa tat-talent, għax f'inqas minn ġimgħa ħkimt it-teknika tal-ark u bdejt naqta' bil-ħeffa u bil-preċiżjoni qisni **m'iniex** jien. Bdejt nagħmel ġranet sħaħ naħdem bla ma nkisser lama waħda. L-ewwel biċċa xogħol **impenjattiva** li għamilt kienet kaxxetta ċkejknha li tiddendel mal-ħajt, li ġo fiha wieħed seta' jpoġġi l-ittri. Iz-ziju kien **ħażżli** d-disinn u l-mudell tagħha u niftakar li kont lestejtha f'gurnata. Għadha għandi **sal-lum** u tassew xtaqt li f'dan

il-ktieb ġibt ritratt tagħha. Anzi, jien kelli f'moħħi li parti minn dan il-ktieb tkun gallerija estensiva tal-aqwa b'cejjeċ li pproduċejt tul karriera ta' aktar minn 50 sena. Imma l-pubblikatur ma qabilx miegħi għax qal li b'hekk il-ktieb jiġi oħxon wisq u jeċċedi l-baġit li għandu allokati għalih. Hbatna se **nitlewmu** bis-**serjetà** u kont fix-xifer li **nibagħtu** jixxejjer. Izda mbagħad is-Sur Bonnici qalli li ma jaqbillix nuri l-kapolavuri tiegħi b'dan il-mod, hekk ċar u tond, bir-riskju li jkun hawn min **jikkupjahom**. Ngħid is-sew dal-punt qatt ma kien waqa' f'moħħi u nammetti li f'dil-ħaġa s-Sur Bonnici kellu raġun. U ċedejt.

Izda li kieku kellkom taraw dik il-kaxxa tal-ittri li kont ipproduċejt meta mhux żgur kelli 13-il sena, kontu żgur taqblu mal-qawl Malti li jgħid "*lx-xemx **minn** filgħodu turik!*". Fiha disinn delikat ta' weraq tal-liedna li jdur magħha kollha u għasfur qed iżomm ittra f'munqaru. Tassew li z-ziju kien **għenni** biex għaqqadt il-biċċiet kollha flimkien u wrieni kif nagħtiha l-verniċ, izda x-xogħol l-aktar diffiċli kont għamiltu kollu waħdi.

Dik id-**daqsxejn** ta' kaxxa tal-ittri kienet ix-xrara li minnha tkebbset ħuġġieġa sħiħa. Li ma kienx għax tassew kont moħħi tajjeb, żgur li kont nehel mill-eżamijiet kollha, għax il-**homework** u l-**istudju** l-ieħor kont nagħmlu iġri u ġerri. Hsiebi kien biss li nfittex neħles ħa mmur naħdem l-arkett. Iz-ziju kien bagħat iġibli minn barra katalogu mimli **disinji** u mudelli. Fil-Milied ta' wara, **lil** missieri kont tajtu **pipe-rack**: speċi ta' xkaffa fejn iżomm il-pipi, u tgħidx kemm feraħ bih. Lil ommi kont għamiltiha kaxxa fejn iżzomm il-minċotti tal-ħjata. Lil **ħija** Michael kont għamiltlu karretta żgħira dekorattiva għal-lapsijiet u l-**gomom**. Bis-saħħa tiegħi, illum ħuti għandhom għexieren fuq għexieren ta' **xogħlijiet** li kont nirregalalhom kull Milied u kull għeluq **sninhom**. **Imnalla** kien għaliġa z-ziju Tumas, li bla ma biss nitolbu, kien dejjem jixtrili l-lami, il-verniċ u **kulma** jkolli bżonn.

(Adattata minn *Bizzilla* ta' Trevor Żahra)